

Tánczos Vilmos

BOLDOG MAGYAR GYÁSZÜNNEPEK

Néhány évtizeddel ezelőtt Moldvában, egy Szőlőhegy nevű faluban Gál András öregkántor mindig azt kérdezgette tőlem, hogy vajon milyen lehet Budapest. Szép, ugye? Igaz-e, hogy egy nagy folyó, a Duna két partjára épült? Az „öregdeák” egész életén át Szent István király 1790-ben épült kis fatemplomában szolgált a Tatros alsó folyása mentén, az ő szolgájának tartotta magát, és élete vágya az volt, hogy egyszer megláthassa a nagy és szent király országának fővárosát. De végül úgy halt meg, hogy nem látta meg soha.

Diktatúrában éltünk akkor, amely bezárt egy térbe, ahonnan legtöbbszörünknek nem volt szabadulás. Az 1980-as évek vége felé, amikor útlevelet kértem, a hivataltól válaszul egy nyílt levelezőlapot kaptam, amelyre ennyi volt rágépelve: „Nu se aprobă”. (Nem kerül jóváhagyásra.) Bele kellett nyugodnom nekem is abba, hogy sem a nagyvilágot, sem Magyarországot, sem annak fővárosát, a szép Budapestet nem láthatom meg. Mert azokon a határokon belül, amelyek Szent István örökségét szétszabdalták, diktatúrák rendezkedtek be időtlen időkre. Voltak, akik kapcsolatok, protekciók, kenőpénzek révén próbáltak útlevélhez jutni, mások a veszélyes zöldhatárral vagy névházasságokkal próbálkoztak. De azok számára, akik ezektől viszolyogtak, vagy akik helyben akartak maradni, a trianoni határ létük ontológiai határa is volt. Ugyanúgy emberi adottság, bizonyosság, mint a halál. Úgy tetszett akkor, hogy a rabsággal örök időkre szólóan számolni kell.

Aztán egyszer mégis eljött az idő, amikor mindez megváltozott. Hirtelen szabadság lett. A szabadság az, amikor az ember otthon az asztalfiókban tarthatja az útlevelét.

Amikor szabadok lettünk, mi is tanulni kezdtük Európát. Sok minden érdekelt. Az is, hogy milyenek azok az emberek, akik nem rabnak, hanem szabadnak születtek. Azok, akik nem parancsuralmi rendszerekben élték életüket, akiket soha nem kényszerítettek értékeik megtagadására. Meg akartam nézni, hogy ők mit, miért és hogyan ünnepelnek. Mert a diktatúra megtanított minket arra, hogy az ember legbelső értékei az ünnepekben mutatkoznak meg. Ezért minden

zsarnokság rendkívül kényes az ünnepekre. Nemcsak bezárja az embereket, hanem a rabok életének egészét beszennyezi. A parancsuralmi rendszerek, miközben hamis ünnepeket teremtenek, gondosan vigyáznak arra, hogy megsemmisítsék a valódi ünnepeket. Tudják, hogy az ünnep nagyon fontos dolog, mert benne mutatkozik meg az emberek szabad méltósága. Az, amit életük igazi lényegéről gondolnak, amivel létezésük értelmét igazolják.

A rendszerváltás után láttam ünnepelni Európa népeit: olaszokat, spanyolokat, franciákat és angolokat. És miközben néztem őket, azt hiszem, megértettem valami lényegeset.

Siennában egy nyári napon láttam a Sarlós Boldogasszony napi, július 2-i lóverseny, a híres *palia* előkészületi ünnepségeit. Csak a másnapi igazi ünnep főpróbája volt ez, de már erre is zsúfolásig megtelt a kisváros főtere vidám és előzékeny emberekkel, akik kora reggeltől kezdve boldogan zenéltek, énekeltek, zászlókat lengettek, trombitákat fújtak lent a téren és körben fent az ablakokban, a karzatokon. Sorra megtapsoltak, zászlókat lobogtatva lelkesen felköszöntöttek minden ünnepi díszben, jelvényekkel érkező egyesületet, testületet, ideértve a városi vezetőket is. Végül, amikor családjával együtt megérkezett a polgármesterük, egekig hatott az üdvrivalgás, minden arcon ott ragyogott a bizakodó mosoly. Órákig azt hittem, hogy valami világrengető dolog készül itt, de aztán kiderült, hogy a főteret és annak környékét megtöltő tömeg csak a másnapi lóverseny főpróbájára vár ekkora lelkesedéssel. Erre végül órák múlva, úgy dél felé sor is került valóban, de az egész nem tartott tovább egy röpke félóránál, és utána az emberek vidáman, még mindig trombitálva, zenélve és énekelve, hazamentek. Megértettem, hogy ezek az olaszok voltaképpen nem is magáért a lóversenyért gyűltek ide össze, hanem azért, hogy önmagukat, a városukat közösségben és egymás iránti megbecsülésben megünnepeljék. A lóverseny rövidke főpróbája csak ürügy volt egy sokkal fontosabb dologra: Siena népének közösen megélt boldogságára.

És hogy ebben nem tévedtem, arról néhány évvel később, Toledóban bizonyosodtam meg az ottani nagy úrnapi körmeneten. A kisváros szűk utcáin, hatalmas nézői asszisztenciával órákon át, állandó harangzúgás közepette processzióban vonultak az egyházi méltóságok, majd a maguk viseletében, jelvényeivel, zászlóival a legkülönbözőbb vallásos és világi egyesületek, fiatalok és öregek egyaránt – mind-mind a legnagyobb

rátartói méltósággal, öntudatos büszkeséggel, de ugyanakkor játékos, kedves és előzékeny vidámsággal. A városi vezetőket és legfőképpen a menetet záró díszegyenruhás katonai egységeket itt is nagy taps, üdvözlés fogadta. A felhőtlen öröm itt is belengte a hegyre épült várost, Toledo spanyol lakói ugyanúgy a maguk emberségét és méltóságát ünnepelték boldogan, mint Siena olaszai.



1. kép – Ūrnapj körmenet Toledóban. 2019. június 20.
(Tánczos Vilmos fényképe)

Aztán egyszer, a Szűzanya fogantatásának december 8-ára virradó éjszakáján, a Maria Immaculata ünnepén Párizsban, a Latin negyedben láttam a boldog franciákat is, amint egy nagy körmenetben, kezükben kis gyertyákkal, a szeplőtelenül fogant Szűzet dicsérik harsogó, őszinte, komoly lelkesedéssel. Korábban el sem tudtam volna képzelni, hogy ebben a szekularizált világvárosban – és ráadásul éppen itt, Descartes és Voltaire sírja közelében – létezheth ekkora közös vallásos öröm.

Amikor Európa ünneplő nagy népeit néztem, megértettem, hogy minden ünneplés legfőbb lényege a közösségben megélt szabad emberi méltóság. Aki ünnepel, nincsen egyedül, még akkor sem, ha valamilyen személyes ünnepet ül. Ha az ünneplibn lévő értéket mások is visszaigazolják, ez az emberek számára megnyugtató és felemelő biztonságot ad.

Így van ez még az áldozatokra, az elveszített értékekre való emlékezések esetében is. Ezt Londonban értettem meg, amikor egy hideg és ködös novemberi napon láttam az ünneplő angolokat – férfiakat és nőket, gyerekeket és felnőtteket, gazdagokat és szegényebbeket –, ahogy mind egyformán büszkén viselik mellükre tűzött piros selyempipacsaikat, a világháborúkban a hazájukért elesett hőseikre emlékezve. A pipacs gyászszimbólum. Az emberek gyászoltak, de a gyászuk közös szabad méltóságában volt valami felemelő. Sőt úgy is mondhatjuk, hogy valami örömteli. Az angolok gyászünnepében is benne volt az ünneplésnek az az öröme, ami az ünnep eszmei értékéből és ennek közösségi, szabad felvállalásából fakad.

Igen, az ünneplésben mindig van valami boldog, örömteli. Az ünnep nem lehet más, ha igazi ünnep. Azért, mert az ünnepben az ember saját létét mindig égi távlatba helyezi. Azonosul egy nagy értékkel, amit magára és másokra nézve öröknek gondol. Az ünneplésben ezért mindig hit, bizakodás van, valami, ami a jövőbe mutat. Az ünnep valóban *felemelő*, mert valami örök, végleges dolog felé emeli az embert, és így az élet egészének értelmet, távlatot ad. Ezért mindig életigenlés. És mert a jövőről szól, ezért az ünnep lényege az az önfeledtség, a mosoly, amellyel az emberek a jövőbe tekintenek. Valami szelíd, de erős örömméret átsejlik még a gyászünnepek könnyein is.

Londonban, Párizsban, Siennában és Toledóban, mindvégig hazagondoltam. Haza Csíksomlyóra, haza Kolozsvárra, haza Budapestre. Lám, ezek a nagy népek együtt boldogok, mert az ő ünnepeiket nem homályosítják el a múlt sötét árnyai. Igaz, hogy az ő történelmük is viharos volt, de ők végül győztesen kerültek ki a történelemből. A mi forradalmainkat, szabadságharcainkat viszont rendre leverték, és végül az utolsó háborúban országunk kétharmadát is elveszítettük, majd mindennek betetőzéseként diktatúrák rabjai lettünk. Emiatt aztán a magyar nép oldott kéréje szétszóródott és mindenütt megfogyatkozott. És ami talán a legsúlyosabb: mi, magyarok a csonka országon belül és kívül önmagunkkal is meghasonlottunk, a „tenfiaink” által vágott új és új sebekkel együtt kell élnünk állandóan. Arany János és Petőfi Sándor 1848-ban még abban a tudatban írt verseket, hogy a nemzethez szól, de vajon létezik-e ma még a nemzet egyáltalán? Ez volt az utolsó olyan kor a mi történelmünkben, amikor mindenki együtt érzett, együtt énekelt. Amikor a Kossuth-nóta hívó szavára egy nemzet egésze úgy

érezte, hogy most valóban mindenkinek el kell menni a szabadság zászlója alá. A szabadságharc valóban lezárta a magyarság nemzetét alakulásának folyamatát. De aztán nagy vesztes háborúk jöttek, és valami nagy belső meghasonlás. Ezért van az, hogy ünnepeink tartalmát ma mi magunk is eltérő módon értelmezzük, sőt olykor ünnepeink ünnep mivoltát is megkérdőjelezzük.

Azt mondják, boldog az a nép, amelynek unalmas a történelme. A mi múltunk nem unalmas. És tele van veszteségekkel. És ami még fájdalmasabb: úgy tűnik, nincsenek ma közös céljaink, nincsen közöttünk egyetértés.

Lehet-e akkor itt még ünnepelni? Vajon mit és vajon kivel?

Lehet. Az ünneplés igénye és az ünneplés képessége emberi adottság. Aki embernek született, aki emberként él, annak vannak ünnepei.

A mi ünnepeink mások, mint a szerencsésebb sorsú népeké, de mégis valódi ünnepek. Kolozsvár magyar értelmisége 1957. április 8-án este a Farkas utcában, az Egyetemiek Házának zsúfolásig megtelt koncerttermében a már javában zajló koncepciós perek, a felelősségre vonások közepette egy Kodály-hangverseny utáni néma tüntetésen siratta el az elbukott magyar forradalmat, az újra elveszített szabadságharcot. A koncert végén, amikor a zene megállt, az emberek felálltak, és a zsúfolásig megtelt hangversenyteremben nagyon-nagyon sokáig senki sem mozdult. A kórus és a karnagy is némán állt a színpadon. A néma csendben itt is, ott is sokan sírtak. A hatalom emberei pedig csak nézték őket és nem tehettek semmit. Olyan gyászünnep volt ez, amelynek mindenki ismerte a jelentését, és méltósággal, önként vett részt benne.

Igen, még a gyászünnepeink is igazi ünnepek. Akármilyen ellentmondásnak is tűnik, de a gyászünnepekben is van valami öröm. Mert ezekben is benne van önmagunk értékeinek tudatosítása. És ezzel a jövő reménye. Az élet rendje az, hogy az emberek, miután eltemetik a halottaikat, a jövőbe tekintenek. Nem lehet másként élni, ha egyszer embernek születünk. Az ún. „hagyományos ember” még az élet másvilági folytatásának kezdetét látta a halottkultuszban, de a mai nem vallásos ember is tudja, hogy egy-egy nagy veszteség is lehet az újjászületés kezdete, ezért még a gyászünnepek is felemelők. A halottak eltemetése és meggyászolása nélkül nincsen jövő. A múltat valóban őszintén be kell vallani.

De nekünk is vannak valódi, felhőtlen örömmünnepeink. A pünkösdszombati nagy csíksomlyói búcsú például ilyen: mindenki számára a hit és önmagunk megtartásának nagy győzelmi emlékünnepe. A mindenek felett győzedelmes Napbaöltözött Asszony, akit Csíksomlyón tisztelünk, a Regnum Marianum örök patrónusa. Az ünnepnek ezt az üzenetét mindenki helyesen érzi. A székelyek 1990-ben a legtermészetesebb módon ugyanott folytatták a csíksomlyói búcsúkat, ahol 1949-ben az erőszak folytán abbahagyták. Azt hiszem, még a „turisták”, az ún. „egzotikumkeresők” is megéreznek valamit abból a lényegből, amit ez a nagy ünnep jelent. Csíksomlyón a magyarok ugyanúgy önmagukat, a saját emberi méltóságukat ünneplik meg, mint Siennában az olaszok, Toledóban a spanyolok, Párizsban a franciák, Londonban az angolok.



2. kép – Búcsú Csíksomlyón. 2017. június 3.
(Tánczos Vilmos fényképe)

Az ünnepre szóló meghívó és az ünnepen való részvétel a közösség tagjává teszi az embert. Én idegen voltam a Siennában, Toledóban, Párizsban, Londonban ünneplő emberek között. Idegen, mert nem velük ünnepeltem, hanem közben mindenütt hazagondoltam. Oda, ahol nem vagyok idegen: Csíksomlyóra, Kolozsvárra, Budapestre. Miközben néztem Európa nagy népeit, végig az járt a fejemben, hogy mi,

magyarok is tudunk ilyen önfeledt boldogan és önmagunkra büszkén ünnepelni. Annak ellenére képesek vagyunk erre, hogy minket két olyan nagy csapás is ért a 20. században, amelyről ezeknek a boldog népeknek fogalmuk sincs: a Trianon általi megalázottságra és a kommunizmus romboló lelki hatására gondolok. Miközben néztem őket, arra is gondoltam, sőt egészen bizonyos voltam abban, hogy ezek a népek sem viselték volna jobban el ezeket a sorscsapásokat, mint ahogyan mi tettük.

Nekünk ünnepelésre az ad okot, hogy valahogy túléltek országunk feldarabolását, túléltek a diktatúrákat, és túl kell élnünk önmagunk megosztottságtát is. Nemcsak veszteségeink hatalmasak, hanem a megvalósításaink is. A háborúkat követő békékben mindig teremtettünk.

Az a nép, amelyik a két Somlyó-hegy közötti nyeregben minden évben győzelmi ünnepet ül, a világ minden tájáról sereglik ide. Másokhoz hasonlóan meg akarja, és meg is tudja, együtt ünnepelni önmagát. Azt, hogy van és hogy bízuk a gondviselésben.

Ma az erdélyi magyarság legtöbb közösségi ünnepében benne van a kettősség: a nagy veszteségek gyásza és a feltámadás hite. Azaz a történelem egésze. Együtt, egyszerre a múlt és a jövő. Nálunk, Erdélyben még egy székelyföldi farsangtalálkozó sem csak karnevál, hanem az összetartozás örömmünnepe is. És így tovább minden: egy lakodalom sem csak lakodalom, a falunapok sem csak falunapok, egy iskolai kicsengetés sem csak iskolai búcsúzás. Ünnepeinkben – legyenek akár gyász-, akár örömmünnepek – mi is, mint minden más nép, ott érezzük a közös reményt.